

Lezen om te leren praten 1

Vroegtijdig leren lezen is belangrijk

In de komende nummers van Down+Up zullen vier artikelen verschijnen over het thema 'Lezen om te leren praten voor kinderen met Downsyndroom'. Dit eerste artikel beschrijft in het kort de geschiedenis en de theorie van deze aanpak. In de volgende artikelen wordt achtereenvolgens ingegaan op de eerste stappen naar het leren lezen, de specifieke manieren waarop het lezen gebruikt kan worden om de ontwikkeling van het praten te bevorderen, en de wijze waarop de methode op de basisschool kan worden ingezet vanaf groep 3. • Hedianne Bosch

De start van het systematisch inzetten van het lezen als hulpmiddel bij het leren praten kan gevonden worden in de jaren '80 van de vorige eeuw. Naar aanleiding van de positieve ervaringen met het vroegtijdig leren lezen van een vader met zijn dochter met Downsyndroom, begon de Engelse onderzoekster Sue Buckley met het opzetten van een programma om jonge kinderen met Downsyndroom thuis via de globaalwoordmethode te leren lezen als een 'way into language', een visuele weg om zich de taal eigen te maken. Het centrum dat zij oprichtte heet het Sarah Duffen Centre, genoemd naar het meisje dat de inspiratie vormde voor het ontwikkelen van het vroegtijdig leren lezen. Ouders en professionals uit de regio Portsmouth, maar ook uit andere delen van Engeland, worden hier ook vandaag de dag begeleid en geschoold via diverse trainingen, waar het leren lezen om te leren praten onderdeel van uitmaakt.

Vrijwel in dezelfde tijd werd het leren lezen om te leren praten ook 'ontdekt' en ontwikkeld op een paar andere plekken in de wereld, waaronder de VS, waar Patricia Oelwein een doeltreffend leesin-

structieprogramma opzette. Zeer bekend is ook het early-interventionprogramma Kleine Stapjes uit Australië, waar het leren lezen onderdeel van uitmaakt. De hoofdauteur van dit programma, Moira Pieterse, beschrijft het leren lezen als 'horen met de ogen'. Het leren lezen wordt aangeboden als 'tweede taal': naast de taal van de oren krijgt het kind ook een taal van de ogen aangereikt. In die zin is de aanpak vergelijkbaar met de opvoeding van dove en slechthorende kinderen, die van jongs af aan een combinatie van gesproken taal en (visuele) gebarentaal leren.

Het idee dat mensen met Downsyndroom kunnen leren lezen, was, wanneer men de literatuur hierover bekijkt, praktisch onbekend voor de jaren '80. Er werden wel incidentele ervaringen opgedaan in het onderwijs en er werden personen met Downsyndroom gesignaleerd die hadden leren lezen, maar dit werd niet geregistreerd of serieus genomen. De overtuiging bestond dat leren lezen niet mogelijk was voor deze mensen. En als zij al konden lezen, dan zou dit zonder begrip van de inhoud zijn.

Inmiddels is dit beeld volledig veran-

derd. Het merendeel van de kinderen met Downsyndroom kan op een functioneel niveau leren lezen, wanneer hun deze vaardigheid systematisch aangeleerd wordt. In Nederland worden hier op dit moment vele positieve ervaringen mee opgedaan in het onderwijs en thuis. Het leren lezen heeft reeds voor veel kinderen zijn vruchten afgeworpen.

Wanneer het leren lezen echter gecombineerd wordt met het stimuleren van het praten kan men een 'dubbele winst' behalen. De kinderen leren lezen en communiceren tegelijk. Terwijl zij het leesproces doormaken, gaan zij via het lezen vooruit in hun articulatie en hun vaardigheid lange en correcte zinnen te produceren, en leren zij via het lezen vragen te stellen en te beantwoorden en dagelijkse dialogues aan te gaan.

Hoewel de Stichting Downsyndroom vanaf het eind van de jaren '80 van de vorige eeuw begonnen is met het bekend maken van de methode van het globaal lezen, is het 'leren lezen om te leren praten' anno 2005 in Nederland nog geen algemeen gebruikte methode voor deze doelgroep. Wel zijn er steeds ouders geweest die zelf via de uitgaven van de

SDS, met name het Supplement Schoolse Vaardigheden en de cd-rom 'Leren lezen om te leren praten', met het vroegtijdig leren lezen aan de slag zijn gegaan.

Naast de inspanningen van de SDS is er ook veel werk op het gebied van het globaal lezen gedaan door de Stichting Dysfatische Ontwikkeling, die een methode heeft ontwikkeld om kinderen met taal-/spraakstoornissen te helpen. Een aantal logopedisten in Nederland past deze methode toe voor kinderen met Downsyndroom.

Waarom helpt leren lezen bij het leren praten?

Uitgebreid onderzoek naar de specifieke belemmeringen van kinderen met Downsyndroom op het gebied van de taal-/spraakontwikkeling en de mogelijkheden van het leren lezen om het praten te bevorderen, werd gedaan door Sue Buckley, intussen hoogleraar aan de universiteit van Portsmouth in Engeland. De belangrijkste belemmerende factoren, die door haar en anderen genoemd zijn, worden hierna beschreven.

1. Zo'n tachtig procent van de kinderen met Downsyndroom heeft milde tot ernstige gehoorverliezen. De verwerking van taal via het auditieve kanaal (het gehoor) wordt hierdoor belemmerd. Door taal visueel aan te bieden (via het geschreven woord) worden eventuele gehoorproblemen omzeild.
2. Het auditief onderscheidingsvermogen is bij deze kinderen meestal slecht ontwikkeld. Zij horen gesproken taal als een woordenbrij. Het auditief analyseren van een zin in woorden of van een woord in klanken is voor hen zeer moeilijk. Door de kinderen woorden en zinnen te laten lezen, zien zij dat een zin uit aparte eenheden (woorden) bestaat en een woord uit woorddelen en klanken. Op deze manier kunnen zij de taal beter in zich opnemen en verwerken, en op den duur ook zelf langere en meer correcte taaluitingen produceren. Daardoor worden zij weer beter begrepen door hun omgeving.
3. Ook het auditief kortetermijngeheugen voor gesproken taal is veelal zwak bij kinderen met Downsyndroom. Hun vaardigheid om langere zinsconstructies te onthouden is beperkt, waardoor zij ook de mogelijkheid missen deze te verwerken en te begrijpen. Dit kan men bijvoorbeeld checken door een kind gecombineerde opdrachten te geven, zoals 'haal de bal en je pop' of 'zet de pop op de stoel en de poes achter de kast', of: 'pak de grote blauwe driehoek'. Ook kan men het kind vragen een zin of een reeks woorden te herhalen. De 'digitspan', het aantal eenheden dat

een kind met Downsyndroom kan onthouden en produceren, is meestal veel kleiner dan bij een kind zonder taal-/spraakproblemen. Door het leren lezen kan deze 'digitspan' echter geleidelijk aan opgerekt worden, terwijl de problemen die dit geeft tegelijkertijd omzeild worden. Door de taal visueel aan te bieden kan een kind langer de tijd nemen een tekst te verwerken en een zin zo te clusteren dat deze wél onthouden wordt. Bijvoorbeeld: de zin 'ik ga nu mijn winterjas aandoen' kan na oefening van zes woorden naar vier clusters (digits) teruggebracht worden: 'ik ga - nu - mijn winterjas - aandoen'. Zowel de grammatica als de zinsbouw worden door het lezen verbeterd.

4. Er bestaan vaak specifieke problemen bij het bewust oproepen van klanken en woorden. Dit noemt men 'on command'-problemen. Een kind kan wanneer het spontaan aan het vertellen is bepaalde woorden zeggen, die het niet kan bedenken wanneer daar expliciet om gevraagd wordt door een opvoeder. Dit is een

centraal probleem bij kinderen met een 'dysfatische ontwikkeling'. Men noemt dit ook wel het 'file-not-found'-probleem of 'woordvindprobleem': het zit er wel in, maar het komt er niet uit. Kinderen die deze problemen hebben zijn beter in de monoloog (zelf vertellen) dan in de dialoog (reageren en aansluiten op vragen of opmerkingen van anderen). Het oproepen van visueel gepresenteerde woorden uit het geheugen verloopt bij deze kinderen echter gemakkelijker. Door het leren lezen van globaalwoorden wordt als het ware een intern 'visueel woordenboek' aangelegd, waaruit woorden beter vindbaar zijn.

5. Kinderen met Downsyndroom hebben meestal moeite met de articulatie van woorden en klanken, waardoor zij vaak onverstaanbaar zijn voor anderen. Naast de hierboven genoemde beperkingen kan daarbij ook sprake zijn van specifieke beperkingen op het gebied van de spraakmotoriek (dysartrie) en/of problemen met de aansturing van de

Marcello Rigutto, Landsmeer:

'Anna ging die leeszinnen letterlijk lopen reciteren'

Met twee jaar en negen maanden zijn we begonnen haar een paar globaalwoorden aan te bieden. Anna is nu net vijf geworden. De afgelopen jaren had ik wel af en toe het gevoel van 'wat boek je weinig vooruitgang in een paar maanden', maar dan pikte ze het toch weer op.

Op een gegeven moment begonnen we aan het lezen van zinnestjes in plaats van alleen losse woorden. Wat heel duidelijk was, toen dat begon te lukken, was dat ze die leeszinnen, als ze zelf praatte, letterlijk ging lopen reciteren. Na een paar dagen ging ze er dan mee variëren. Dat doe je ook bij het lezen: een zinnestje inoefenen en dan steeds één woord of een stukje van de zin veranderen.

We hadden een boekje gemaakt met zinnestjes als: 'Anna gaat naar school met papa.' Door het haar steeds weer te laten lezen, leerde ze zo'n zin uit haar hoofd. Ze zat een maand op school, ze was net vier, dat was een hele lange zin voor haar. Ze ging ook los van het boekje die zin gebruiken als ze naar school ging. Uit zichzelf maakte ze kleine variaties zoals 'Anna gaat naar school met mama' of 'Anna gaat naar school met auto'.

Als ze een woord niet goed uitspreekt dan schrijf ik het op en dat werkt eigenlijk altijd.

Bijvoorbeeld, zij zei bij het tellen altijd 'vie' tegen 'twee' en daardoor verwarde ze de 2 dan weer met de 4. Door het woord twee op te schrijven – ze kende wel al wat letters – kon je haar erop wijzen dat twee met een 't' begint. Daardoor ging ze het toch zo uitspreken dat het te onderscheiden werd van 'vier'. Met voorzeggen alleen pakt ze dat niet, maar met lezen wel.

Ze is nu heel druk met het leren van de letters en de klanken. We gaan ook door met de hele woorden leren herkennen. Dat vloeit in elkaar over. Het leren herkennen van nieuwe leeswoordjes gaat steeds sneller. Als ze het niet direct weet, gokt ze nu ook eerder goed, want ze kijkt meer naar de letters. Dat merk je.

'Anna zit op de stoel' leest Anna (5) op vijf kaartjes. Het leren herkennen van nieuwe leeswoordjes gaat steeds sneller.

spraakmotoriek vanuit de hersenen (dyspraxie). Ook in het geval van deze beperkingen kan spraakklanken en woorden laten zien via geschreven taal een effectieve ondersteuning bieden bij de logopedische behandeling.

Innerlijke spraak en zelfsturing

De hierboven genoemde hindernissen voor het leren praten vormen op termijn ook een belemmering voor de ontwikkeling van het denken. Denken is 'praten tegen jezelf', ook wel 'innerlijke spraak' genoemd. Innerlijk praten (denken) ontwikkelt zich van buiten naar binnen: eerst gebruiken we taal om bedoelingen kenbaar te maken aan de sociale omgeving ('mama, ik wil sap'), en later om ons eigen handelen te sturen ('ik wil sap, ik ga het uit de ijskast halen'). Die innerlijke spraak zorgt ervoor dat we ons gedrag kunnen reguleren, onszelf kunnen aansturen, bijsturen en stoppen.

Veel gedragsproblemen zijn terug te voeren op zelfsturingsproblemen: een kind praat niet tegen zichzelf op het moment dat dit nodig is. Een voorbeeld: de juf zegt na de pauze: 'Jan, we gaan weer naar binnen'. Jan herhaalt deze boodschap echter niet tegen zichzelf en blijft op het schoolplein plakken. Het lijkt of hij niet luistert. In werkelijkheid luistert hij wel, maar is hij niet in staat de gehoorde boodschap te verwerken tot denktaal als middel om zijn eigen gedrag aan te sturen.

Taalproductie en taalbegrip

Leren praten is in onze samenleving van het grootste belang. Gesproken taal is ons snelste en meest gebruikte communicatiemiddel. Daarnaast vormt praten de basis voor het denken. De ontwikkeling van praten en denken gaan hand in hand. Het is bekend dat taalbegrip en taalproductie bij kinderen met Downsyndroom sterk uiteen kunnen lopen. Zij begrijpen meer dan ze kunnen zeggen.

Dit is op zich geen probleem, zolang de discrepantie tussen begrijpen en praten niet te groot is. Een te groot verschil leidt echter op den duur tot nadelige gevolgen voor de verdere ontwikkeling van het taalbegrip. Door actief taal te gebruiken oefent het kind zich in het logisch structureren van ideeën. Het leert woorden in een zin in goede volgorde uitspreken (sequentiëren). Het leert door grammaticale regels te gebruiken aan te geven wie wat doet en wanneer: nu of in de verleden tijd. Het leert actief nadenken over hoofd- en bijzaken, over oorzaken en gevolgen, over relevante en irrelevante details, etc.

Kinderen met Downsyndroom oefenen minder met praten dan gewone kinderen. Normaliter imiteren kinderen de taal van anderen, ze herhalen wat anderen zeggen en gaan er vervolgens

mee experimenteren. Ze zijn actief bezig zich de spreektaal eigen te maken. Jonge kinderen schaven hun taalgebruik voortdurend bij door het te vergelijken met wat ze van anderen horen en door te luisteren naar de feedback die ze van hun opvoeders op hun eigen uitingen krijgen. Ze denken na over de taal die ze gebruiken en gaan ook al snel hun eigen spel daarmee begeleiden (hardop denken). Denken, spreken en doen ontwikkelen zich in onderlinge verwevenheid.

Bij kinderen met Downsyndroom moet het actief oefenen met spreektaal op alle mogelijke manieren aangemoedigd worden. Dit gaat het beste wanneer het kind uitgenodigd wordt iets te zeggen in een context die voor hem een emotionele betekenis heeft.

Voorbeelden zijn: het kind is betrokken in fantasiespel; het zingt mee met liedjes; het wil graag iets hebben of doen waarvoor het de hulp van een volwassene nodig heeft.

Taalproblemen open voor interventie

Het is niet zinvol en ook niet juist om de problemen met de taalverwerving (zowel praten als begrijpen) te interpreteren als een gevolg van de 'primaire verstandelijke handicap' van kinderen met Downsyndroom. Dit leidt tot passieve acceptatie en niet tot adequate interventie. Het is niet zo dat kinderen met Downsyndroom een achterstand in hun taal-/spraakontwikkeling hebben om de eenvoudige reden dat zij nu eenmaal 'dommer' zijn dan andere kinderen. Het is productiever om hun taalproblemen te beschouwen als een gevolg van diverse duidelijk te specificeren factoren, die elk op zich voor open staan voor interventie.

Intelligentie en leesvoorwaarden

Het verschil in leesniveau tussen kinderen met Downsyndroom en kinderen zonder ontwikkelingsachterstand blijkt volgens onderzoek veel kleiner te zijn dan het verschil in intelligentie. Volgens de Italiaanse onderzoeker Moretti is het dan ook niet noodzakelijk te wachten op een bepaald niveau van intellectuele vaardigheid voordat met het lezen begonnen kan worden. Ook motorische vaardigheid is geen bepalende factor in het besluit wanneer met het leren lezen begonnen kan worden.

De beste manier om te checken of een kind al kan leren lezen is door te beginnen het kind leeswoorden aan te bieden, aldus Sue Buckley. Het kind hoeft dus niet te voldoen aan de 'leesvoorwaarden', zoals die in het onderwijs gehanteerd worden. Deze schoolse leesvoorwaarden houden direct verband met het spelend leren lezen in groep 3, waarbij het verklanken en auditief synthetiseren van woorden centraal staat. (Hieronder wordt verstaan: het kind zegt achtereenvolgens de klanken p-o-e-s, verwerkt deze

klanken auditief, en voegt ze vervolgens samen tot 'poes'.)

In de methode van het leren lezen om te leren praten wordt in de beginfase echter geen beroep gedaan op auditieve vaardigheden. De meeste kinderen met Downsyndroom zijn zwak in deze vaardigheden, zoals het herkennen of zelf bedenken van rijmwoorden. Zij kunnen echter op jonge leeftijd al goed gebruik maken van visuele middelen. Het direct oefenen met leeswoorden is dus een andere, meer toegankelijke ingang voor het leren lezen voor deze kinderen. De auditieve ontwikkeling wordt daar later, in kleine stapjes, aan toegevoegd.

Hoewel er bij deze methode dus geen sprake is van formele leesvoorwaarden, zijn een paar punten, genoemd door de Spaanse onderzoeker Candel, wel van praktisch belang voordat men met het leesprogramma begint:

1. Het kind moet kunnen luisteren naar en reageren op korte opdrachten en, meer in het algemeen, openstaan voor inbreng door een volwassene.
2. Het kind moet een zekere aandachts-spanne en 'werkhouding' ontwikkeld hebben.
3. Enige vaardigheid in het matchen en kiezen van plaatjes is een pragmatische voorstap voordat met het leren lezen begonnen wordt. In het programma wordt immers ook gebruikt gemaakt van het matchen en kiezen.
4. Het is gemakkelijker als het kind al enkele woordjes kan zeggen. Dit is echter geen absolute voorwaarde, het kunnen 'gebaren' van woorden kan ook als startpunt genomen worden.

Belangrijkste kenmerken van het 'leren lezen om te leren praten'

1. Leren lezen en leren praten gaan hand in hand: lezen als communicatiemiddel, lezen als (visuele) tweede taal.
2. De methode is geschikt voor kinderen met Downsyndroom vanaf zeer jonge leeftijd (circa 3 jaar, soms zelfs jonger).
3. De leeswoorden en -zinnen sluiten aan bij de belangstelling en woordenschat van het kind.
4. De leesactiviteiten sluiten aan bij het ontwikkelingsniveau van het kind. Lezen is een actief, betekenisvol gebeuren. Het lezen wordt gecombineerd met diverse spelvormen, opdrachten uitvoeren, lotto en memory, etc.
5. Lezen is vanaf het begin begrijpend lezen.
6. Er bestaat geen begrenzing wat betreft de lengte of complexiteit van de gekozen woorden: het is niet van belang dat een woord klankzuiver is, omdat geen auditieve vaardigheid vereist is voor het herkennen van het

woord. Het kind herkent het woord in eerste instantie zoals een plaatje, een geheel. Het enige criterium is dat de gekozen leeswoorden functioneel zijn voor het leren praten.

7. Er wordt in de eerste fasen van het leesproces geen beroep gedaan op auditieve vaardigheden, waardoor met name de jonge en auditief zwakke kinderen, die niet aan de 'schoolse' leesvoorwaarden voldoen, toch vroeg met het lezen kunnen beginnen. Het visueel herkennen van woorden en klanken gaat vooraf aan het auditief waarnemen. Hierdoor kunnen de visuele vaardigheden steeds als 'bruggetje' worden ingezet om de zwakkere auditieve vaardigheden verder te ontwikkelen.
8. Omdat voor veel woorden (zoals: lief, is, weg, klaar, de, alsjeblieft) geen plaatjes beschikbaar zijn die de betekenis direct weergeven, is het gebruik van woordbeelden de meest flexibele en bruikbare methode om de articulatie, de woordenschat, de zinsbouw en de zinslengte te bevorderen. Men kan de taal-/spraakontwikkeling hiermee als het ware 'op de voet' volgen; zij is niet afhankelijk van bestaand beeldmateriaal. Plaatjes worden in deze methode alleen in het begin als motivering en later bij het toetsen van de leeswoordenschat gebruikt. Plaatjes of picto's worden spaarzaam ingezet, zodat de aandacht van het kind zo volledig mogelijk op de woordbeelden gericht is.
9. Het leren lezen kan geïntegreerd worden in alle dagelijkse routines thuis, en kan ook op school op vele manieren ingezet worden. Het opschrijven en lezen van gesproken woorden en zinnen wordt een gewoonte, 'a way of life'.
10. 'Leren lezen om te leren praten' is een aanpak die toegepast kan worden vanaf de eerste leeswoordjes tot en met het technisch en begrijpend lezen op de basisschool.

Globaal lezen versus spellend lezen: een schijnbare tegenstelling

In de reguliere leesmethodes op basisscholen wordt voornamelijk uitgegaan van het aanleren van de elementaire leeshandeling: het spellen. Deze vaardigheid is gebaseerd op de auditieve synthese van klanken. Leesvoorwaarden voor deze traditionele aanpak zijn dan ook diverse auditieve vaardigheden, die 'gewone' kinderen zich schijnbaar moeiteloos eigen maken tijdens de kleuterperiode. Helaas zijn kinderen met Downsyndroom veelal niet in staat om aan deze voorwaarden te voldoen, waardoor het synthetiseren van korte woordjes als start van het lezen meestal 'een brug te ver' is.

Darlene Veldhuisen, Uithoorn: Max ging verstaanbaar zingen

Wij zijn gestart met het aanbieden van leeswoorden toen hij een jaar of drie was. Eerst doe je dan 'papa' en 'mama' en allerlei woordjes uit de dagelijkse dingen zoals 'auto' en 'bank'. Later ga je meer zinnen lezen. Hij was toen vijf jaar. Om dat aantrekkelijk voor hem te maken namen we zinnen uit kinderliedjes. Ernst en Bobbie vond hij leuk. Dat was herkenbaar voor hem. Hij zong de liedjes wel al mee. Hij kende ze uit zijn hoofd, maar je verstond hem daarbij nauwelijks. Dan oefende je leeswoordjes uit die liedjes en bood je hem de zinnen uit de liedjes als geschreven tekst aan.

Van het begin af aan merkte je dat hij het veel beter ging uitspreken. Hij kende wel al letters. Dat gaf hem ook steun bij het uitspreken. Niet dat hij spellend kon lezen, maar je kon hem wel wijzen op hoe je een woord moet uitspreken, op sommige letters die hij weglieft. Mappen vol met liedjes hebben we gemaakt.

Hij is nu acht jaar. Hij kan heel goed lezen, AVI-5 op de test. Hij leest ook moeilijkere teksten. Omdat we zo jong zijn begonnen heeft hij gewoon veel meer tijd gehad om het te leren.

Max, hier vijf jaar, leest een AVI-1 leesboekje van Suske en Wiske.

Tevens is de reguliere methode niet gericht op het verbeteren van het praten: de kinderen die leren lezen kunnen zich immers al jaren in lange zinnen met ingewikkelde woorden uiten en worden tijdens het lezen in feite teruggebracht naar het niveau van een kind dat net zijn eerste éénlettergrepige woordjes begint te zeggen. Door flink te oefenen zijn zij wat lezen betreft echter binnen een paar jaar weer op het niveau waarop ze zelf praten. Ze worden daarna door het lezen verder vooruitgeholpen op het niveau van hun actieve woordenschat, zinsconstructie en grammaticagebruik.

Voor kinderen met Downsyndroom zou de taal-/spraakontwikkeling vanaf het begin van het leren lezen voorop moeten staan, omdat de communicatie zo belangrijk is voor integratie en omdat er juist op dat gebied zulke duidelijke beperkingen bestaan.

Spellen geen hoofdstrategie

Omdat in de methode van 'het leren lezen om te leren praten' met globaalwoorden wordt begonnen, wordt de methode vaak in tegenstelling gezien met de 'spellende' methode. Het direct herkennen van globaalwoorden blijft inderdaad tijdens alle fasen in de ontwikkeling een belangrijke strategie. Het visuele gaat steeds vooraf aan het auditieve, zoals eerder in dit artikel al werd toegelicht.

Om het leren praten te bevorderen worden tijdens de leesontwikkeling echter diverse stappen gezet en extra strategieën aangereikt. Zo worden, om de articulatie te bevorderen, na het leren van de eerste vijftig globaalwoorden, de afzonderlijke klanken (klinkers en medeklinkers) aangeleerd: het kind leert deze klanken visueel herkennen en benoemen in de globaalwoorden die het reeds kent.

Ook worden geleidelijk aan auditieve vaardigheden getraind die het kind helpen bij het omzetten van auditieve taal in visuele taal, bijvoorbeeld wanneer het kind zelf woorden moet schrijven of woorden uit het hoofd moet leggen met letterblokjes. Ook het 'spellen', het leren verklanken en synthetiseren tot een woord komt op een gegeven moment aan bod om het leesproces te bevorderen. Het spellen wordt echter geen centrale of eerste strategie, het wordt aangeleerd als een aanvullende strategie die je kunt inzetten als snellere strategieën niet werken.

Het snelst is het direct herkennen van een woord. Deze strategie heeft voorrang bij het lezen. Iets minder snel is: het direct herkennen van klankgroepen (bijv. -oek of schr-) of lettergrepen (-ter in dok-ter). Het meest vertragend voor het leesproces is spellen: b-r-o-e-k. Hoe langer een kind doet over het herkennen van

Mirte leest: hoi

het woord, hoe minder kans het heeft de hele zin nog te kunnen overzien en te begrijpen. Het vergeet het geheel door een te sterke focus op de delen.

Kinderen met Downsyndroom die eenmaal hebben leren spellen, hebben vaak de neiging deze strategie in alle situaties te blijven toepassen. Het is immers de veilige weg geworden, net zoals tellen de schijnbaar veilige weg voor zwakke rekenaars is. Wanneer kinderen via globaal naar meer analytisch hebben leren lezen, zijn zij beter voorbereid op het flexibel inzetten van leesstrategieën, en dat is precies wat geoefende lezers doen. Tevens kan men door deze aanpak tijdens alle ontwikkelingsfasen het leren lezen en het leren praten hand in hand laten gaan. Men zou zich in principe bij iedere leesoefening moeten afvragen: wat draagt dit bij tot de taal/spraakontwikkeling van dit kind?

Achtergrond van de auteur

Hedienne Bosch werkt sinds 12 jaar als pedagoog met kinderen met Downsyndroom en hun ouders. Zij is gespecialiseerd in het begeleiden van de cognitieve ontwikkeling en schoolse vaardigheden. Naast het ontwikkelen van een speciale rekenmethode voor kinderen met Downsyndroom, is zij nu ook de auteur van de methode Leespraat, waarin alle stappen van het leren lezen om te leren praten uitvoerig worden toegelicht.

Voor workshops over deze methode kunt u kijken op www.stichtingscope.nl. Het proces van het leren lezen van een aantal kinderen, waaronder Hedienne's dochter Mirte (zie boven), is gedocumenteerd op de cd-rom 'Leren lezen om te leren praten' van de SDS.

Monique Kneepkens, Veghel:

'Stijn wilde wel de titels van de video's leren'

In eerste instantie vond Stijn niks leuk om voor een ander te doen. Zodra hij het gevoel had dat wij iets van hem vroegen weigerde hij, niet alleen bij lezen, ook bij andere dingen zoals puzzelen.

Ik wil dat hij leert lezen omdat ik zelf lezen zo leuk vind. Op een gegeven moment probeerde ik erachter te komen of hij zo'n laag niveau had dat lezen er überhaupt niet in zat. Als je iets opschreef, woorden uit het dagelijkse leven, verscheurde hij de kaartjes en gooide ze weg. Hij wilde er niet naar kijken. Hij maakte de indruk er niets mee te kunnen. Hij was toen vijf jaar.

Nu had en heeft Stijn één grote hobby: video's kijken. Hij zei indertijd nog heel weinig, maar omdat videobanden zo belangrijk voor hem waren, wel de titels van de video's. Ik heb zes favoriete banden genomen, de namen ervan op kaartjes geschreven en op de muur opgehangen. Ik heb de kaartjes aangewezen: 'Hier staat Peter Pan en hier Alice'. Eén keer heb ik het voorgezegd. Toen kende hij ze alle zes, ook als ik de kaartjes van plaats wisselde. Dan koos hij het kaartje 'Peter Pan', zei 'Pan' en dan mocht hij die band zien.

Weer andere woorden

Omdat hij dat zo ontzettend snel leerde dacht ik: 'Jij komt er niet meer mee weg door te doen alsof je niets begrijpt.' Ik ben natuurlijk doorgegaan met de videobanden, omdat hij dat zo leuk vond, en omdat ik überhaupt eerst wilde dat hij naar een kaartje keek en ging zeggen wat er stond. Na een tijd ben ik ook weer andere woorden gaan opschrijven. Als hij brood wilde, pakte ik het woordkaartje. Hij kreeg pas brood als hij het woord zei. Met één woordje per week deed ik dat, steeds weer oefenen. Woorden als: brood, video, kijken, ik, wc. In het begin ging dat echt heel erg langzaam, maar ik had hem wel zo ver dat hij keek.

Op een gegeven moment dacht ik: 'Hij moet niet alleen losse woordjes leren, hij moet leren dat die in een groter verband horen.' Sinds een half jaar doe ik daarom zinnestjes lezen met hem. Zinnestjes zoals: 'Ik wil brood' of 'Ik wil video kijken' of 'Stijn is lief'. Hij kon de losse woorden 'ik', 'wil' en 'brood' lezen. Dan legde ik ze achter elkaar. Als hij brood wilde, moest hij de zin oplezen.

Hij probeert nog wel weg te komen met alleen een gebaar maken of met naar de broodtrommel wijzen. Maar als ik nu zeg 'je moet praten', dan zegt hij 'ik wil brood'. Die zin hebben we dus heel veel geoefend met lezen. Hij is nu zeven jaar. Hij kan zo'n dertig woordjes lezen. Dat lijkt misschien niet veel, maar met dertig woordjes kan je allerlei verschillende zinnestjes oefenen. In de badkamer hangt bijvoorbeeld 'Ik ga in bad' en 'ik ga douchen'. Als ik vraag 'wat wil je' zegt hij 'bad'. Ik zeg: 'wijs de goede zin aan'. Dan gaat hij dat zinnestje ook oplezen.

Een orthopedagoog van de ZML-school had twee jaar geleden gezegd: 'Hij heeft nu eenmaal een zeer laag niveau, dat moet je accepteren.' Toch kan ik hem met dat lezen helpen met praten en gaat hij daarin vooruit. Hij praat steeds vaker ook uit zichzelf in drie-vierwoordzinnestjes. Ik kan nu met hem aan een tafel een werkje doen, ook schrijven leren, dat vindt hij leuk. Nog maar een jaar geleden moest hij tussendoor steeds even op de trampoline springen, één stukje in een puzzel doen en dan weer springen. Nu maakt hij zelf zonder stoppen een puzzel van twaalf stukjes. Het is wel stug doorzetten. En, je móet op allerlei momenten door de dag heen steeds weer dat lezen gebruiken én van hem blijven eisen om te praten.

Stijn wijst de goede zin aan en zegt hem op.